

במזרח התיכון

עיראק מנערת חצנה מהבריטים

יון קמחי

רבים, וביניהם אנשים כגרטרווד בל, סר פרסי קופס ואחרים. הצד המעניין שבדבר הוא, שאין אלה סתם דברי חידוד מפי פקיד אנגלי צעיר, פיקח ומר־נפש, אלא זו גם דעתם של רוב העיראקים. כל עיראקי בעל הכרה אומר זאת בגלוי: „אין הבריטים אותבים אותנו יותר משאנו אר הבים אותם, עיניהם רק לנפט שלנו, ומה לנו כי נשלה את עצמנו“.

לאמיתו של דבר, הנפט הוא לעיראק כ„כוח המושך“ לאשה; בלעדי הנפט לא היה העולם החיצוני מגלה התעניינות יתירה בארץ זו. ודוקא משום שיחס זה בין עיראק לבין העולם התי־צוני מורגש כל כך בתוך הארץ הזאת, קשה לאדם לתפוס כיצד יכלו הבריטים להסתבך במ־שוגגם עד כדי כך שהגיעו לעמדת החליט־הנח־לילים בארץ שמניסטריון־החוץ הבריטי בתר בה מכל העמים הערביים להיות בעלת־בריתה הדגולה של בריטניה במזרח התיכון. תקירת העניין הזה אינה התעסקות אקדימית גרידא; כי בעקבות תבוסתם של הבריטים בעיראק באו דחוי פים האמריקנים והביאו „שיטה בדוקה“ משלהם להניח לב העיראקים ולהפכם לידידיהם. כי גם אנשי מחלקת־המדינה בוושינגטון, כבריטים, רואים את עיראק כחוליה מרכזית של מדיניותם במזרח התיכון. אולם בעוד שהאמריקנים רגישים מאד לגבי שגיאותיהם של הבריטים, מזולזלים הם במקצת בסכנות הכרוכות בשיטתם הם.

ככל שהבריטים הרגישו, כי אינם מקובלים על עיראק — והרי לא יכלו להעלים עין מן ההתנגדות שמנעה אישור חוזה פורטסמות — נטו לייחס זאת לכת קטנה של תועמלנים, המוש־פעים מהקומוניסטים והרוסים משמאל ומתומכי ראשיד־עלי ומפלגת „איסתיקלאל“ בימין הקי־צוני. אנשים אלה — לדעתם של הצירות הברי־טיות ומניסטריון־החוץ בלונדון — ניצלו את המצוקה הכלכלית השוררת בארצם והטילו את כל האשמה על בריטניה. חוגים בריטיים אלה רואים זאת כחזיון חולף, האמת היא, כי המצב

ביקרתי בעיראק בשלהי האביב של השנה הזאת, איני זוכר גם ארץ אחת מן הארצות שסיירתי בעשר השנים האחרונות, שמצבה ואוירתה הפוליטית שונים כל כך מן הרושם השורר בעולם בנוגע למדינה זו. מיניסטר־החוץ הבריטי ודאי שהיה נדהם מאד אילו ראה את עיראק כמו שראיתיה אני בטרם מלאו ששה שבועות לחתימת החוזה האנגלי־עיראקי של פורטסמות. אפילו בארץ־ישראל לא מצאתי רג־שות איבה לבריטניה במידה כזאת — איבה שאינה כבושה המקיפה את כל האוכלוסים.

הדבר ידוע ובא לידי ביטוי נרגש בארץ כולה; הצירויות הזרות בבגדאד יודעות זאת והדבר משמש נושא לשיחות ביניהן לבין עצמן. נראה, כי רק „הבית אשר לחוף הנהר“ מתייחס לענין בספקנות: הצירות הבריטיות לא שוכנעה כל עיקר; שאן הרחוב ורגשתו אינם מגיעים אל תחום הבית המוגן. צעירי הפקידים הבריטים ברחבי הארץ הבאים במגע קרוב עם התור־שבים, ונמנים אפוא עם שכבת הפקידים שאין לה כל השפעה או דעה בעניינים מדיניים, בלבם אין אשליות בנוגע למצב הדברים; אך עמדתם בהיירארכיה של שירות החוץ הבריטי נמוכה כל כך, שעצם קיומם ודאי אינו ידוע בלונדון. צעירים אלה גדלו ונתחנכו באסכולה המרע־ננת של מלחמת־העולם השניה „אשר לא ידעה את לוראנס“. הללו רוצים היו שהממשלה הברי־טית תגיד לעיראקים גלויות, כלשונן של אחד הפקידים הבריטים הצעירים: „אין אנו מחב־בים אתכם; ארצכם אינה חביבה עלינו; אין אנו מחבבים את אקלימכם אף לא את הפוליטיקה שלכם; אך לעומת זאת חביב עלינו הנפט שלכם. למענו מוכנים אנו לסבול אתכם, את אר־צכם ואת הפוליטיקה שלכם; אך למען השם, אל נעמיד פנים“.

דברים אלו אפשר ייראו קשים וציניים בפי פקיד מיניסטריון־החוץ הבריטי באותה ארץ, שהיתה משושם וגאונם של מזרחנים בריטיים

בהופיע מפגינים או שובתים ברחוב ראשי, הוא רחובה הראשי של בגדאד, מיד נעלמת המשטרה. משמרות רובצות באין מפריע בגיזרותיו הסור אנות של הרחוב הראשי ואילו התעבורה מוסחת לרחובות אחרים. ה"רחוב" בעיראק כוחו עדיף כיום אפילו מבמצרים. תוך שבוע ימים השיגו המפגינים העיראקיים את דרישותיהם אלה: פיר טורי מורה אנגלית, ביטול ביקורו של ראש ממשלת עבר-הירדן בבגדאד וכן ביטול החזמה למלך עבדאללה לבקר בבירת עיראק.

ואין מצב זה שורר בעיר-הבירה בלבד. האספי סוף שולט גם בבירת המורדים סולימניה שבצפון-עיראק, ארבל, שיושבים בה פורדים ועריבים כאחד, וכן בערי-הנפט כרכוק ומוסול. נמצא, איפוא, כי הראשון בשלושת התנאים למהפכה, לפי לנין — ערעור מרותו של שלטון — כבר קיים במידה ניכרת בעיראק.

גם השני בשלושת תנאי לנין — אירצון בקרב המוני-העם כלפי הממשלה והחוגים השליטים — אף הוא קיים בארץ זו. הממשלות בעיראק מתחלפות תדיר, אך אינן משתנות הרבה. בעשרים ושש שנים עלו וירדו שם חמשים ושתים ממשלות: בממוצע — שתי ממשלות לשנה; במשך חמש השנים האחרונות התחלפו שם אחד-עשר מיניסטרי-חוצץ, ומקובל בעיראק, כי שום ממשלה אינה צריכה להאריך מידת שלטונה יותר מן המועד "התקין" של ששה חדשים. נטייה זו להחליף את הממשלה גוברת, כמוכן, בעתות משבר ובארבעת החדשים הראשונים של שנה זו הועמדה עיראק לפני מצב קשה ביותר. עקב ההנהלה הלקויה מצד הממשלה והשחיתות בחוגי הפקידות הגבוהה נשלחו מעיראק במשך השנה שעברה 170,000 טון שעורים — נוסף על כמות חיטים לאידועה שהוברחה מן הארץ. בצפון הארץ מעטו הגשמים ומכת הארבה נוספה על מיעוט הגשמים. ובאחד הימים הקיצה הממשלה ותראה, כי הקציר הביא פחות מזיבול הרגיל, ובכמה אזורים — אך 20 אחוז ממנו. ולא נותרו עוד שעורים או חיטים בעיראק. הסוחרים והשווקים התנפלו מיד על המציאה: מחיר השעורים, שלא היה בשנים כתיקונן יותר מ־5 לירות הטון ויש שירד עד 2 לירות הטון, עלה ל־40 לירות בשוק הרשמי, שנתרוקן משעורים, והגיע עד 100 לירות בשוק השחור שם אפשר היה להשיגן בשפע במחיר השליט. והוא הדין בשוק החיטים: המחיר התקין הוא 8—12 לירות לטון, באפריל שעבר הגיע מחירן הרשמי בבגדאד ל־90—100 לירות לטון, אך הן היו מצויות

בעיראק חמור ביותר מבחינת האינטרסים האנגלואמריקניים במזרח התיכון כולו. שכן עיראק צפויה לסכנה יותר מאשר ארץ-ישראל. הריהי זוליה רופפת הרבה יותר מכל ארץ מארצות ב-חציה-הספר הפורה" בשלשלת שהושלה לאחר מלחמת-העולם הראשונה והשניה על מנת לקר שור את המזרח התיכון אל המעצמות האנגלר-סאפסיות. מצד עיראק, מבית ומבחוץ, נשקפת סכנה רצינית לאוריינטציה האנגלואמריקנית של ארצות המזרח התיכון. שהרי עיראק היא הראשונה בארצות המזרח התיכון, שהגיעה לסי-טואציה מהפכנית ברורה. גרמו לכך קירבתה אל ברית-המועצות וכן העובדה, שבתחומי עיראק שוכנים מיעוטים לאומיים בלתי-מרוצים העלולים לשמש מכשירים פעילים להתנגדות למעמד השליט ולשושלת המולכת בארץ.

ממשלת צאלח גאבר, שחתמה על חוזה פורטסמות עם הבריטים ב־15 בפברואר מוגרה לאחר "קרב הגשר" האכזרי במרכזה של בגדאד, שבו נהרגו שלושים וששה מפגינים וכן שוטרים שמספרם לא נודע. למחרת היום הוקמה ממשלה חדשה ע"י מוחמד א-סאדר, מנהיג דתי מכובד ששימש רק שלט לחבריו האקטיביסטים בקבינט העיראקי החדש. אנשים אלה נבחרו לממשלה בעיקר בזכות היותם ידועים בהתנגדותם להשפעה הבריטית; ובתוכם, זאת הפעם הראשונה מאז פרצה המלחמה, גם מנהיג מפלגת "איסתיקאל", מאחרי קובה, שנת מנה מיניסטרי-האספקה. קובה עמד בקשרים אמריצים עם ראשי-דעלי בימי המרידה העיראקית בשנת 1941. השקפותיו לא נשתנו והשתתפותו בממשלה היא עדות נאמנה למידת ירידתה של השפעת הבריטים בעיראק ולהתגברות יכולתה של דעת הקהל והרגשת הקהל להשפיע על הרכב הממשלה ומדיניותה. הממשלה החדשה, פרי הפייכה עממית, במידה מסויימת, הרכינה ראשה בפני רצון ההמון ואינה פוסקת מהרכיבו. היא סירבה להגן על המשטרה ואפילו הענישה את האחראים לשפטים שנעשו במפגיני "קרב על הגשר". היא לא עשתה דבר נגד הסטודנטים ותומכיהם, שעריכו התקפת-נגד על המשטרה והטילו אחדים מיריביהם לתוך הנהר חידקל. בדרך זו שיככה הממשלה את זעם העם, במידה שנתגלה בהפגנות הסטודנטים והפועלים. קציני המשטרה שנקטו פעולות נגד המפגינים בהתאם לחוק העיראקי, הודחו ממשרותיהם. כתוצאה מזה איבדה המשטרה את כל סמכותה בעיני האוכלוסים ולא ניסתה עוד לבלום את ההפגנות הנערכות כמעט יום-יום.

החווה הישן בתקפו, תימשך בלי ספק התעמולה העזה נגדו ונגד הבריטים.

אמנם קיים ופועל בעיראק הגורם השני הדרוש לדברי לנין, אירצון המקיף המוגנים — אך אין עוד כל סימן לקיום התנאי השלישי להבטחת הצלחתה של מהפכה — אין עוד בעיראק שום מפלגת-המוגנים מאורגנת בעלת הנהגה מהפכנית. על אף כל התרעומת והתפוררות השליטון אין שם עדיין שום תנועת-המוגנים אמיתית, בעלת מטרה מסוימת ומדיניות ברורה. נחשול אירצון המהפכני העולה בעיראק מיוסד כולו על השלילה בלבד: נגד הבריטים, נגד הממשלה העיראקית, נגד המשטרה ונגד הרעב. דבר זה הוא מחוייב המציאות: אם ניתנה אינו דחיפה פוליטית שהיא לאירצון בקרב האוכלוסים, הרי באה מהימין הקיצוני או מהשמאל הקיצוני — ושני אלה יכולים להיות המימדיעים רק בתחום השלילה. יכולים הם לקרוא יחדיו „הל" את הבריטים!“, „הלאה נורייסעיד!“, או „הלאה הציונות!“ אך אין הם יכולים להריע יחד לכבוד ראשיד עלי או סטאלין או מנהיגיהם המקומיים — מבלי שיגיעו לידי תגרות-ידיים. וכך נגזר על עיראק להישאר ללא-הכרע על עברי פי מהפכה, וכל עוד יימשך המצב הזה ישמרוה הבריטים, האמריקנים והרוסים בשבע עיניים.

ברם, בטרם נרחיב את הדיבור על ההתחרות בין המעצמות ועל יחסי הכוחות הפוליטיים בתוך עיראק גופה מן הדין שנעמד על חשיבותה האסטרטגית של עיראק ועל חלקה בתמרונים מעצמות המערב והמזרח הנערכים כיום לשם תפיסת עמדות, אכן, ערכה האסטרטגי רב מאד. חשיבות יסודית נודעת לחצאניה, שדה-התעופה של חילה-התעופה המלכותי מצפון-מערב לבגדאד. שדה-התעופה זה ממלא תפקיד מיוחד במינו במערך הבין-לאומי כיום. הוא מרוחק 1,000 ק"מ מבאקו, 1,000 מסואץ וכ-1,000 ק"מ מחיפה, כלומר: בשלושת הכיוונים גם יחד נמצא שדה-התעופה זה בתחומי חיפויים של מטוסי-קרב ארוכי-טווח. זהו בסיס-התעופה היחיד במזרח התיכון המאפשר פעולות מפציצים ואווירונטיקרב וחיפוי מטוסי-קרב מעל לכל קווי הגישה של הרוסים דרך צפון-פרס ותורכיה המזרחית; ובו בזמן הריהו מרוחק למדי מבסיס-התעופה הרוריים — יתרון שאינו קיים לגבי כמה משדות התעופה החדשים שייבנו במזרח תורכיה.

בסיס-התעופה של חבאניה מפרץ במידה מסוימת את השקפותיו של מיניסטר המלחמה האמריקני פורסטול הטוען, כי שדות-הנפט שבמז-

רק בשוק השחור במחירים המגיעים עד 140 לירות הטון; בשבוע הראשון של אפריל, משחלה ירידה ניכרת בהיצע. הגיע מחיר טון אחד של חיטים ל-200 לירות.

אינפלוציה זו פגעה קשה בלחמו של העם, הוא עיקר מזונם של רוב העיראקים. המצוקה פגעה בכל משפחה עיראקית, בכל פלח ובכל פועל. מחיר הלחם עלה מ-2 פיל (2 מא"י) ה„פיי תה“ ל-16 פיל. פועל נשוי שיש לו שני ילדים זקוק בדרך כלל ל-20 פיתות כאלה ליום. לפי תנאי השכר הקיימים אין ידם של פועלים, פקידים ולברירי-ממשלה רבים משגת לפרנס את משפחתם כראוי אפילו בלחם בלבד. על כן רבה התרעומת וכבר הרעב, ומעטים המקומות שאינם סובלים מחרפת רעב זו. בארגיל שבצפון הארץ ראו המהנדסים הבריטים הבונים מסילת-ברזל חדשה, כי פועליהם אינם מסוגלים כמעט להרים את כלי-עבודתם; ואך מעטים מבין הפועלים הנפגעים במחלות קלות יש בכוחם להבריא ואף להחזיק מעמד יותר משנים-שלושה ימים.

ועם העם המכוון נגד ממשלת עיראק משתפך ביתר שאת נגד אותן מאה משפחות השולטות בעיראק ובפרט נגד הבריטים, שכל העם העיראקי מטיל עליהם את עיקר האחריות למצורקת. ההתרסה נגד בריטניה באה לא רק מצד דלת-העם הרעבה ללחם, שהושפעה אולי על ידי התעמולה הקומוניסטית שאינה חוזקת ביותר, אתה שומע אותה גם מפי חברי הקאבינט, מפי מיניסטרים לשעבר, המוחזקים פרז-בריטים, מפי כל מנהיגי המפלגות וכמעט כל פקידי הממשלה הגבוהים. באיזו מידה כנה הביקורת הזאת ובאיזו מידה היא רק אחד הגילויים של האוירה האנטטי-בריטית הכללית — לא קל לקבוע; אך נתרשמתי, כי בעיראק, אין זה רק גילוי אופורטוניסטי בן-חלוף של פוליטיקה מקומית. ההתמרמרות העזה נגד הבריטים גאתה ועברה על גדות הפוליטיקה ולא אחת שמעתי מוסלמים מדברים בנוצרים בלשון ששונאיישראל בגרמניה ובמזרח-אירופה ייחדו ליהודים. אגב, שום ערבי לא ידבר בלשון זו של מרירות ובוז על היהודי. הערבי עלול, כמובן, לשנוא את היהודי, לפחד מפניו ולהלחם בו; אך לעולם לא ינהג בו בבוז וידבר בו בנעימה השגורה באירופה ובאמריקה. הלך-הרוח האנטי-בריטי אינו, איפוא, גילוי שטחי אלא משהו עז ועמוק יותר העלול ללוש מחר צורה אנטי-אמריקנית חריפה לא פחות. חווה חדש עם בריטניה, שיעניק לבריטים מעמד צבאי מיוחד בעיראק, הוא בגדר הנמנע; וכל עוד נשאר

העתון גדולה הרבה יותר. המפלגה השניה במעלה היא „המפלגה הדמוקרטית הלאומית“, שמנהיגה הוא פמיל שאדרשה, אחד המדינאים העיראקים המוכשרים ביותר ומבעלי-האחוזות העשירים ביותר בארץ. מפלגה זו ידועה כמפלגה שמאלית אך לא קומוניסטית; מפלגת-העבודה הבריתית ודאי היתה רואה את מצע המפלגה הזאת כשמרני מדי. יש לה השפעה ניכרת, אך עיקרה בערים בגדאד, מוסול ובצרה. מנהיגי מפלגה זו טוענים, כי מספר חבריהם מגיע לרבעה. מפלגה זו היא אנטי-בריטית ממש כמפלגת העצמאות של ראשיד עלי; אך היא מטילה פחד על הבריטים והאמריקנים משום שהיא מטיפה בגלוי לנייטרליות של עיראק במקרה שתפרוץ מלחמה בין המערב למזרח. צירי בריטניה וארצות-הברית חוששים, כי מדיניות כזאת מצד עיראק עלולה לשתק את פעולות הברית האנגלית-אמריקנית בעתות מלחמה. מבחינה זו משמשת המפלגה הדמוקרטית-הלאומית למעשה כלי-שרת יעיל ביותר של סס"ר בעיראק.

המפלגה השלישית בבחירות היא המפלגה הליברלית. רובה ככולה מורכבת מעסקנים פוליטיים מקצועיים בעלי-כשרון אך גטולי-עקרון ונוטים אחרי הרוחות המגשבות במדינה. לפיכך, אינם מגלים כעת ידידות יתירה לבריטים. ברם, אין לראות מפלגה זו ככוח פוליטי המוני.

יש עוד שתי מפלגות: „מפלגת-העם“, והברית הדמוקרטית הלאומית. שתיהן אסורות בעיראק כמפלגות „קומוניסטיות“, אם כי בכל ארץ אירופית ודאי היו נחשבות כסיעות שמאליות של המפלגה הסוציאליסטית. הקומוניסטים האמיתיים פעילים במחתרת, בעיקר בחוגי הסטודנטים, עובדי מסילות-הברזל ועובדי נמל בצרה.

אך הקו האופייני להאבק המדינית בעיראק הוא ששלוש המפלגות יחד לא נלחמו אלא על כ־20 מבין 132 המקומות בפרלמנט. רובו הגדול של הפרלמנט החדש מורכב, כלשעבר, מצירים „בלתי-תלויים“, שנתמנו, ולא נבחרו, ע"י אלף השייכים שבידיהם מרוכזים כשני-שלישים מן הקרקעות הראויות לעיבוד. אנשים אלה המייצגים את השייכים הם כוח פוליטי אדיר. להם הכסף, להם הארץ, להם חילות-שבטים פריים; העוצר העיראקי והבריטים מטים אוזן לדבריהם. הואיל ושייכים אלה מחזיקים בחלקה הגדול של הארץ, טבעי הדבר, שהם אינם נוטים לתמוך בחיקונים אגראריים. כן רואים הם את סכנת

רח התיכון אינם ניתנים להגנה במקרה שתבוא התקפה מצד הרוסים. חילת-עופה חזק שבסיסו בחבאניה עשוי להפוך כל נסיון פלישה דרך מעברות-ההרים הצרים שבצפון פרס להרפתקה צבאית מסוכנת. בלעדי חבאניה היתה עיראק הצפונית משמשת אזור נוח ביותר לפלישה בדרך האויר, ושדה-הנפט של כרכוך — שדה-הנפט הגדול שבעולם, לא היה ניתן להגנה.

אולם זהו חישוב צבאי גרידא המותנה עתה במצב הפוליטי הפנימי שנתהווה בעיראק. אין כל אות לכך, שהרוסים אומרים לנחות במישרים על רמתה הצפונית של עיראק; אך יש הרבה סימנים לכך, שעקב המאורעות המתרחשים בתוך הארץ יהיה ערכה האסטרטגי של עיראק לעת

משבר מסופק בעיני ברית אנגלו-אמריקנית. על רקע רחב זה התנהלו הבחירות הכלליות בעיראק, שתוצאותיהן היו ברורות זמן רב לפני פירסומן. אמנם הארץ רוויה רגשות אנטי-בריטיים ושום מפלגה או מנהיג לא יעיון לומר דבר בזכותה של אנגליה, ואף על פי כן יעמידו שייכים פרו-בריטיים את רוב המג'לס (הפרלמנט) החדש. קו מופלא זה במצבה של עיראק דהאידינא מעיד על התפתחותה המוצנעת של המדיניות הבריטית בעיראק ללא זיקה אל הצרות המיניסטרים בלונדון.

בפרלמנט העיראקי החדש 132 מקומות והמירכזה על המקומות האלה ניטשה בין שלוש המפלגות הראשיות וכן קבוצת ה„בלתי-תלויים“. הגדולה במפלגות אלה היא מפלגת איסתיק-אל („עצמאות“) והיא מייצגת את הימין הקיצוני. מנהיגה להלכה הוא ראשיד עלי, שעמד בראש המרד האנטי-בריטי ב־1941 ועתה הוא אורח גולה בערב הסעודית; אולם למעשה מתנהלת המפלגה ע"י מחדי קובה, שהיה מעוז ריו הראשיים של רשיד-עלי בתקופת המרד ונתמנה מיניסטרי-האספקה בממשלה שהוקמה לאחר מיגור ממשלת צאלח ג'אבר שחתמה על החוזה החדש עם הבריטים. „יד ימינו“ של מחדי קובה הוא צאדק שושאל, שהיה מנהל-התעמולה של ראשיד עלי בימי המרד. אולם הרוח החיה, מאחורי הקלעים, של מפלגת „איסתיקלאל“ הוא, לפי השמועה, חג' אמין אלי-חוסייני, המופתי הירושלמי לשעבר; על כל פנים, זוהי סברת ערבים יודע-דבר בבגדאד. „איסתיקלאל“ היא המפלגה המאורגנת ביותר וגם המפלגה היחידה הנתמכת במידת-מה ע"י שבטי עיראק. עתונה נפוץ ב־4,500 טפסים ליום — למעלה מתפוצתו של כל עתון ערבי אחר בעיראק; אולם השפעת

במשך שנים רבות נשאו המיעוטים את עיניהם אל הבריטים וראו אותם כמגיניהם הטבעיים. אך כולם טוענים כיום, כי נתאכזבו קשה מבריטניה — ועתה סבורים הם, כי מצפון תבוא ישור עתם. בבגדאד רווחות שמועות משמועות שונות על פעולת הרוסים בקרב הכורדים. אולם חקירה ודרישה יסודית הוכיחה, כי הכורדים והמיעוטים האחרים בצפון עיראק סובלים עוד יותר מהבגדאדים מליקויי ההנהלה הכלכלית, וכי תעמולת השיגרה הקומוניסטית נופלת על קרקע פורה עקב המצוקה הכלכלית והלאומית.

לנוכח תהליך החתירה הפנימית הנמשך בעיראק הופיע כאן גורם חדש וחשוב ביותר: ממלכת ארצות-הברית הגיעה במאוס 1948 לכלל מסקנה, שעיראק חשובה לא פחות מארץ-ישראל, ואפשר שהיא המפתח לכל המצב במזרח התיכון. אחד הצעדים להכשרת האווירה המדינית הדרושה לצעדיה הבאים היתה הסתלקותה מתכנית החלוקה... האמריקנים אינם מאמינים עוד ביכולתם של העיראקים לעשות משהו לעצמם; בטוחים היו כי הבריטים שנואים כל כך, שגם ידם תקצר מלעשות דבר-ימה לתיקון המצב; ונדמה לנוכח סירובם של הבריטים להכיר במצב הדברים.

כתוצאה מכך עיבדו המומחים של „מחלקת המדינה“ תכנית, מתוך שיתוף-פעולה עם הבנק העולמי, שלפיה יומצא לעיראק סכום של 500 מיליון דולאר, אשר ישמשו למיפון החקלאות בעיראק, לפתרון בעית המים שלה ולמאמצים להגדיל את יכול החיטה במשך עשר השנים הקרובות עד 5 מיליון טון — כמחצית הגרעון שיש לו לעולם בענף החיטים. אמנם בתכנית המילוה הנזכר נקבעו סייגים לא רק לגבי העיראקים אלא גם לגבי הבריטים. תנאיו הכלכליים והכספיים של הסכם זה פירושו העברת זכות-הבכורה שיש לבריטים בעיראק לידי האמריקנים. התכנית נשלחה לבויון, כדי שיעיין בה. חדשים עברו מיום שהגיעה התכנית ללונדון, אך תשובת מיניסטרוין-החוץ הבריטי עוד לא נתקבלה...

הנה כי כן, האפשרויות להסתננות סוביטית למזרח התיכון גדולות בעיראק הרבה יותר מאשר בארץ-ישראל. עיראק משולה לפרי בשל המצפה לקוטפו. הבריטים איבדו את עיראק — דבר זה ברור לחלוטין. דבר שלא הוכרע עדיין, אם אמריקה או רוסיה תירש את מקומה של בריטניה כמעצמה השלטת. ולא הוכרע עדיין אם יש סיכוי כלשהו שמדינות המזרח התיכון תתלכדנה יחדיו ותקיימנה את עצמן מתוך עצמאות יחסית ונייטרליות בשעת מלחמה.

הקומוניזם כמשהו אישי ולא ציבורי-פוליטי. לפיכך, מהווים הם מפלגה שמרנית מובהקת. הבריטים, שהיו קשורים בעיראק במשך תקופה ממושכת, עמדו על ערכם של אלף השייכים והשרתדלו מלכתחילה לעודדם ולחזק את ידיהם כידידים ובעלי-ברית לבריטניה בעיראק.

וכך נוצרה מערכת הכוחות הפוליטיים של עיראק: העוצר, אלף השייכים, הבריטים וממשלת עיראק, שהיא תולדת כל שלושת הכוחות הללו. סומכים זה על זה ועוזרים זה לזה. ואולם ב-27 בפברואר, לאחר „הקרב על הגשר“, הופיעו גורמיים חדשים בזירה הפוליטית של עיראק.

עקב ההפגנות הפומביות לטובת ערביי ארץ-ישראל, שנערכו בעידודן של הממשלות הקודמות, הכירו עיראקים רבים בערכן וכוונן של הפגנות בכלל. חדשים על חדשים הפגינו נגד הציונים, נגד האמריקנים ונגד הרוסים בקשר לעניין ארץ-ישראל. לא ייפלא, אפוא, כי משלא ראו סיכויים רבים להקלת מצוקת הרעב והמחסור נזקקו המוני הנצרכים, והסטודנטים בעלי ההכרה הפוליטית, וכן התועמלנים מהאגפים הקיצוניים של השמאל והימין, לאמצעי הבדוק של הפגנות. אך הפעם יצאו נגד היד שפירנסה אותם בימים הקודמים. הממשלה שהגיעה לשלטון לאחר „מת-פכת פברואר“ כפי שקוראים לה העיראקים, נכרנעה לחלוטין להלך-הרוחות השורר בארץ; השייכים, שאינם שוטים כלל, אף הם הרגישו בצורך לנהוג בזהירות; וכן הבריטים והעוצר. הכוח שיצרו הבריטים ביחד עם השייכים ירד, לכאורה, מגדולתו. אולם איזון כוחות זה המשתק כל פעולה משני הצדדים גם יחד לא יוכל להתמיד זמן בלתי-מגובל בלי להביא בסופו של דבר לתהווירובו או להתנגשות גלויה בין שני הכוחות. הכוח הפרו-בריטי, החזק עדיין מבחינה כלכלית, הולך ונסוג בבחינה מדינית. נוריס עיד פחה, נשיא הסינאט, המשמש סמל המדיניות הפרו-בריטית בעיני העיראקים, עזב את הארץ לאחר תבוסת פברואר. סאלח ג'אבר, ראש הממשלה שחתם על חוזה פורטסמות הבלתי-מוצלח, אף הוא עזב את עיראק אולם נתכוון לחזור במשך הודש אפריל. רמזו לו, כי מוטב שישב בקאהיר ולא בבגדאד. ד"ר פאדיל ג'מאלי, מיניסטרוין-החוץ לשעבר, חזר לבגדאד אולם הוצרן כמה שבועות להגנת משמרות שוטרים ונאלץ לפרוש לביתו הנמצא במרכז הרובע היהודי של בגדאד.

גורם אחר שהחל פועל נגד השפעת הבריטים בעיראק הם המיעוטים הלאומיים בארץ זו.